

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

EESTI MEREAKADEEMIA

Meremajanduse keskus

Helina Liimets

**Kloogaranna ranna-ala võimaliku siseturismi sihtkohana ja
võimalused ettevõtjatele oma teenuste pakkumiseks**

Lõputöö

Juhendaja: Jana Raadik Cottrell, PhD

Tallinn 2021

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele,
olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Helina Liimets

.....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 182670SDVR

Üliõpilase e-posti aadress: helinaliimets@gmail.com

Juhendaja PhD, Jana Raadik Cottrell

Töö vastab lõputööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: PhD, Jana Raadik Cottrell

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

Sisukord

Jooniste loetelu	5
Annotatsioon.....	6
Sissejuhatus	7
1 Ranna-alad puhkealana.....	8
1.1 Rannaturism.....	8
1.2 Puhke- ja turismipakkumine.....	10
1.2.1 Puhkemajanduse ressursid	11
1.3 Puhkealade planeerimine	12
Puhkealade arendamine ja infrastruktuur	14
1.4 Ranna-ala potentsiaal ja taastamine puhkealadena.....	14
1.4.1 Randade tervis ja haldamine	17
1.4.2 Ranna-ala ametlikuks suplusalaks sobivuse nõuded Eestis	18
2 Kloogaranna võimalused aktiivse siseturismi sihtkohana.....	19
2.1 Uurimismeetod ja valim.....	24
2.2 Uuringu tulemused ja tehtud järeldused.....	24
2.2.1 Intervjuu tulemused Lääne-Harju valla esindajatega.....	25
2.2.2 Intervjuu tulemused Kloogaranna Seltsi juhatuse liikmega.....	26
2.2.3 Intervjuude tulemused külastajatega.....	27
2.3 Uuringu järeldused ja ettepanekud	29
Kokkuvõte	32

SUMMARY	34
Kasutatud kirjandus	36
Lisa 1 Intervjuu kohalike elanikega.....	38
Lisa 2 Intervjuu Lääne-Harju valla esindajatega	40
Lisa 3 Intervjuu Kloogaranna Seltsi juhatuse liikmega	42
Lisa 4 Intervjuu(d) külastajatega	44
Lihtlitsents	46

Jooniste loetelu

Joonis 1. Kloogaranna asukoht.....	19
Joonis 2. Kloogaranna ranna-ala 1960.aastatel	20
Joonis 3. Lagunema jäänud vetelpäästejaam.....	21
Joonis 4. Kavandatud projekt ranna-alal.....	22
Joonis 5. Müügiplatside skeem.....	23

Annotatsioon

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on välja selgitada milliseid võimalusi pakub Kloogaranna ranna-ala siseturismi sihtkohana ja millised on turismiga seotud ettevõtjate võimalused oma teenuste pakkumiseks antud piirkonnas.

Lõputöö esimene osa käsitleb rannaturismi ja ranna-alade kui puhkealade planeerimise ja taastamise aspekte. Lisaks antakse teoreetilises osas ülevaade erinevatest nõuetest, mis kaasnevad säästlike rannapiirkondade kvaliteeti kajastava Sinilipu programmiga ja ametliku ranna-ala taastamisega. Teine osa annab ülevaate Kloogaranna piirkonnast, selle ajaloo puhkepiirkonnana, vahepealsetest arengutest ning tulevikuplaanidest. Lõputöö teine osa annab ka ülevaate teostatud empiirilisest uuringust ja selle tulemuste analüüsist.

Autor kasutas empiirilises uuringus kvalitatiivset uuringumeetodit, kus poolstruktureeritud intervjuud aitasid leida vastuseid püstitatud küsimustele. Lisaks analüüsis Lääne-Harju valla arengudokumente. Uuringu valim moodustus inimestest, kes kõik on otseselt või kaudselt seotud Kloogaranna ranna-alaga või üldisemalt ranna-alade taastamisega.

Võttes aluseks läbitöötatud erinevaid kirjandusallikaid, raamdokumente ja analüüsides uuringu tulemusi, julgeb lõputöö Autor omalpoolt väita, et Kloogaranna potentsiaal siseturismi piirkonnana on hea. Asukoht, infrastruktuur ja ranna enda vorm – omavad kõiki eeldusi edasisteks arendusteks ja aktiivse ranna-ala taastamiseks. Lääne-Harju valla poolt pakutavad rendipinnad – ja leping annavad ettevõtjaile võimaluse rajada oma nägemuse järgi teenus, mis toetab piirkonda. Nii külastajad kui ka kohalikud elanikud ootavad alale rannaturismile omaseid teenuseid nagu toitlustus, rannainventari rent ja elamusmatkad.

Võtmesõnad: puhkus, rannaturism, ranna-alade majandamine, ettevõtlusvõimalused, liminaalne paik

Sissejuhatus

Käesolev töö annab ülevaate, milliseid võimalusi näevad kohalikud elanikud ja külastajad Klooga ranna-ala taas populaarseks ja atraktiivseks muutmisel. Täpsemalt, millised on Kloogaranna ranna-ala võimalused ettevõtluspiirkonnana ja milliseid teenuseid oleks seal võimalik pakkuda. 2020. aasta tõi ülemaailmse pandeemia, mis sulges riikide piire ja katkestas lennu- ning veeühendusi turistidele. See omakorda tõi kaasa siseturismi kasvu. Antud teema on aktuaalne, kuna Eestis on mitmeid unarusse jäänud siseturismi sihtkohti, mida oleks võimalik taastada ja ellu äratada.

Kloogaranna ranna-ala sai valitud selle tõttu, et 1970-1980. aastatel oli see üks Põhja-Eesti tuntuimaid suvepuhkuse veetmise paiku. Lisaks imelisele rannale, tegutsesid seal mitmed ettevõtted, kes lisasid veelgi rohkem võimalusi elamusteks. 1990. aastal kaotas rand avaliku ranna staatuse, alates sellest ajast on inventar hakanud lagunema ja ranna-ala hooldamata jäänud. Antud uurimustöö püüab leida vastust küsimusele, miks on ettevõtete huvi piirkonnas teenuseid pakkuda olnud tagasihoidlik, kuigi kohalik omavalitsus plaanib ranna-ala korrastada.

Uurimustöö eesmärk on välja selgitada, milliseid võimalusi pakub Kloogaranna ranna-ala siseturismi sihtkohana ettevõtetele oma teenuse pakkumiseks. Antud töö uurib võimalusi Kloogaranna ranna-ala taastamiseks puhkealana ning ettevõtjate võimalusi oma tegevuse rajamiseks antud piirkonnas.

Eesmärgi lahendamiseks on püstitatud järgnevad uurimusküsimused:

- 1) Milline on Kloogaranna ranna-ala potentsiaal siseturismi sihtkohana?
- 2) Milliseid võimalusi pakub ranna-ala ettevõtetele teenuste pakkumiseks?
- 3) Milliseid ettevõtteid ootab kohalik omavalitsus ranna-alale?

1 Ranna-alad puhkealana

Ranna-alad puhkealana on erilised, sest nad pakuvad võimalusi mängimiseks, lõõgastumiseks, trenni tegemiseks või lihtsalt nautimiseks. Nad toovad tagasi mälestusi, enamasti perekondadest ja lapsepõlvest. Need on kohad, mis on täis avastamist ja seiklusi, samal ajal olles kontaktis loodusega. Nende isiklikud tähendused tulenevad küllastajate kujutlustest ja korduvatest külästustest samasse ja tuttavasse rahustavasse paika. Randade külästuselamus tekib sidususes, mis tuleneb randade muutuvast füüsilisest iseloomust – lained, mõõnad ja tõusud, rannajoon ja katkematu kohin. Lisaks veel neid hoidvate funktsioonide kogum: ehitatud meresein, promenaad ja muul. Kõiki mõistetakse ja hinnatakse nende ajatuse ja tuntuuse tõttu (Tunstall & Penning-Rowell, 1998, tsiteerituna Hall & Page, 2014).

Randa kui kohta käsitletakse ka liminaalse (ingl. k. *liminal*) paigana. Liminaalsete paikadena mõistetakse paiku, mis on oma olemuselt transformatiivsed, kohad nõ kahe maailma vahel. Liminaalsed paigad pakuvad liminaalseid elamusi, uute seisundite ja olekute avastamist. Rand on pidevas muutumises piirina maa ja mere vahel. Rannad võimaldavad liminaalset elamust nende külästajajale, võimalust eneseleidmisteks ja unistusteks. Randu kui liminaalseid paiku peetakse vabastavateks, paikadeks kus sotsiaalsed kuuluvused muutuvad väheolulisteks. Avalikud rannad pakuvad puhkusevõimalusi kõigile ja kallasrada kui avalik ruum võimaldab ligipääsu omandistaatusest sõltumatult (Lew, Hall & Williams, 2004).

1.1 Rannaturism

Rannikuvööndites toimuvad mitmed tegevused, kuid ükski neist nii mahult kui ka mitmekesisuselt, ei oma järjest suuremat olulisust kui rannaturism ja puhkus. See sektor on oma olemuse ja nõudmiste poolest unikaalne ning iga majanduslik ja poliitiline otsus peab suutma hoida sealset keskkonda. Praktiliselt kõik rannikuga seotud otsused puudutavad nii otseselt kui ka kaudselt rannaturismi ja sealseid vaba aja veetmise võimalusi. Puhas vesi, turvalisus ja ohutus on fundamentaalsed omadused, mis tagavad nauditava ning eduka rannaturismi (NOAA 1997 tsiteerituna Hall & Page, 2014).

Rannaturismi mõiste hõlmab kõiki turismile, vaba aja veetmisele ja puhkusele suunatud tegevusi, mis toimuvad rannikuvööndis ja rannikuvetes. Sellised tegevused on näiteks rannaturismi arendamine (majutus, restoranid, toiduainetööstus, suvekodud) ja infrastruktuuri loomine, mis

toetab piirkonna arengut (jaemüügi ettevõtted, jahisadamad, teenuste pakkujad). Siinkohal ei tasu ära unustada ka mere-alal toimuvad tegevusi nagu väikelaeva sõidud, ujumine, kalapüük ja sukeldumine (Miller & Auyong 1991; Miller 1993; Wiener et al. 2009 tsiteerituna Hall & Page, 2014).

Randadele omistatavad kvaliteedi staatused, nagu näiteks *European Blue Flag* (Sinilipp) on märgid kasvavast huvist rannaturismi edendamise vastu seoses kvaliteedi meetmetega (UNEP/WTO 1996; Michalic 2002; Williams & Morgan 1995 tsiteerituna Hall & Page, 2014). Sinilipu statuut loodi 1987 aastal Euroopa Komisjoni poolt ja see omistati 244 rannale ja 208 sadamale kümnes erinevas riigis (Blue Flag Global).

Sinilipu programm (*BlueFlag program*) sai alguse 1987. aastal Euroopas, kuid aastatega on laienenud see üle maailma. Esimene riik, kes selle programmiga liitus väljastpoolt Euroopat, oli Lõuna-Aafrika Vabariik. Alates 2001. aastast on just too riik olnud eeskujuks teistele maadele, kes samuti soovivad liituda euroopaliku programmiga. Tänapäevaks on Sinilipu saanud 4671 ranna-ala 47 erinevast riigist. Eestis on selle tunnustuse saanud kolm randa: Pikakari, Pirit ja Pärnu (BlueFlag Global).

Programmi missioon on keskkonnahariduse edendamine ja selles osalemine, programmide loomine selleks, et vähendada keskkonna jalajälge ja edendada turismis säästvat arengut. Sinilipu saamise kriteeriumid on järgmised (BlueFlag Global):

- Tervis ja heaolu - Inimeste ohutus rannas on tagatud (esmaabi on kättesaadav; saaste on kontrolli all; tagatud on puhas joogivesi)
- Kvaliteetne haridus – Randa tulijad peavad saama infot veekvaliteedist ja muudest näitajatest
- Puhas vesi ja kanalisatsioon – Vesi peab vastama kõikidele Euroopa nõuetele ning kontrolle peab tegema tihti. Igasuguse prügi ära viskamine peab olema tagatud selleks, et see ei jõuaks vette. Tualetid peavad olema puhtad ja hooldatud.
- Tööstus, innovatsioon ja infrastruktuur – Kõik ehitised ja ranna tarvikud peavad olema hooldatud.
- Vähendatud ebavõrdsus - Igas vallas peab olema vähemalt üks sinilipu rand ja juurdepääs liikumispuudega inimestele.

- Jätkusuutlik linn ja kommuun – Jätkusuutliku transpordivahendi valik peaks olema edendatud ja soositud.
- Elu vees – Vetikataimestik ja looduslik prügi tuleb eemaldada rannast. Meres elevaid kalu ja taimi tuleb pidevalt jälgida.
- Elu maal – Ranna-ala peab olema puhas ja prügikastid peavad olema tagatud. Ligipääs koerte ja muude koduloomadega peab olema rangelt kontrollitud.
- Rahu, õiguse ja tugevuse ühing – Iga rannaomanik peaks looma rannajuhtimise kommitee, kes jälgivad erinevate seaduste ja regulatsioonide täitmist. Lisaks peaksid ranna nõrgemad alad olema juhitud.

Ranna-ala on turistidele ja puhkajatele justkui magnet, kuigi vaba aja veetmine on ajas muutunud, nii on ka rannik aja jooksul arenenud ja ümberkujunenud (Hall & Page, 2014; 290). Page ja Connell (2010) on täheldanud, et erinevad ranna-alad on äratanud suurt huvi sotsiaalteadlaste hulgas, aga siiani ei ole suudetud välja selgitada ühest põhjust, miks on rannik vaba aja veetmise magnet. Tõepoolest, ookean ja rannaturism on laialdaselt hinnatud kui kaasaegse turismi üks kiiremini arenevaid piirkondi (Pollard 1995; Kim & Kim 1996; Orams 1999 tsiteerituna Hall & Page, 2014)

Tunstall ja Penning-Rowsell (1998) leidsid ajalises ning ruumilises mõttes, et ranna külastused ei ole ainult kogetud erinevalt, vaid sellega kaasnevad ka erinevad tähendused. See varieerus vastavalt sellele, kas külastusi tegid kohalikud elanikud, päevakülastajad või turistid. Kohalikele elanikele oli rand vaba aja veetmise võimalus, tavapärase ja rutiinse osana nende igapäeva elust (sarnane nagu pargid linnaelanikele). Paljude külastajate jaoks oli ja on rand justkui eriline sündmus, mis võib juhtuda vaid paar korda aastas. Puhkajatele ja turistidele on ranniku külastus eriline kogemus, aga tihti kordub see aastast aastasse ja paljud pöörduvad iga aastaselt samasse paika tagasi. Kultuuriliselt teeb ranna märkimisväärseks see, et rand võimaldab külastajatel taaskogeda oma lapsepõlve mälestusi ja sellist sageli põlvkondlikku korduvat protsessi võib käsitleda kui sotsiaalset sündmust (Hall & Page, 2014; 305).

1.2 Puhke- ja turismipakkumine

Pakkumine on üldine mõiste selgitamaks kuidas tarnitakse erinevad ressursid ja teenused nõudluse allikale (tarbijale). Kuigi pakkumine ja nõudlus on ühes mõttes lahutamatud puhke- ja turismimajanduses, kus teenuste pakkumine ja tarbimine toimub samaaegselt, siis analüüsi

hõlbustamiseks on mõistlik need mõisted lahutada. Terminid pakkumine kasutatakse sageli ka tootmise asendusmargina. Vaba aja teenuste pakkumine on valdavalt omandanud lokaliseeritud ja piirkondliku fookuse, võttes arvesse kauguseid, kuhu inimesed saavad reisida. Majandusgeograafilised mudelid keskenduvad asukohale ja puhke ning turismi ruumilisele levikule, mis kujundavad omakorda vabaaja veetmise ja puhkuse võimalusi (Hall & Page, 2014; 89).

Kreutzwiseri (1989) sõnul viitab vaba aja pakkumine looduslikele ja inimtekkelistele ressurssidele, mis pakuvad võimalusi puhkuseks. Michalici (2003) rõhutab, et vaba aja pakkumine ei ole tavapärane pakkumine, sest:

- See on seotud erinevate kaupade ja teenustega, mis võivad olla ühenduses mõne konkreetse koha või keskkonnaga, mis omakorda määravad vaba aja veetmise omadused ning vormid. Näiteks rannikukeskkonna looduslik keskkond määrab vaba aja veetmise tüübi ja kasutamise, mis sõltuvad suurel määral ressurssidest.
- Vaba aja pakkumine on erinevate tarnijate keeruline kombinatsioon, sest kõigil on mitmesuguseid eesmärke seoses ressursside, rajatiste ja võimalustega. (tsiteerituna Hall & Page, 2014; 90)

Coppock ja Duffeld (1975) on käsitlenud seda teemat ruumilises kontekstis ja väidavad, et puhkajad ning nende poolt kasutatavad ressursid on muutunud nõudluse/pakkumise mudelis võtmeteguriteks. Lisaks väidavad nad, et integreeritud analüüs aitab selgitada, kuidas puhkajate tegevusmustrid nende päritolu ja valitud sihtkoha osas mõjutavad pakkumise muutujat (Hall & Page, 2014; 90).

Digitaalne revolutsioon ja e-turismi kasv on kaotanud vajaduse otsesteks kontaktideks turismiteenuste vahendajatega, nagu reisibürood ja turismi infopunktid. See on kaasa toonud muutuse nii tarbijaile kui ka ettevõtjale, sest digitaalsed pakkumise allikad on ruumiliselt piirideta ja kättesaadavad 24 tundi ööpäevas. Turistidest on saanud mobiilsed tarbijad ülemaailmsel tasandil. See on aga vastuolus enamiku tarbimisega seotud tarnete vormidega, millel on suur taristu nõue kindlates asukohtades. (Hall & Page, 2014; 107)

1.2.1 Puhkemajanduse ressursid

Ressursi mõiste majanduses hõlmab nii tehnoloogilisi, inim- kui ka looduslikke ressursse, millel on majanduslik väärtus ja mida kasutatakse tootmise eesmärkidel. Kui vaadata vaba aja veetmise

ja puhkuse vaatenurgast, siis loodusressurssidel on seal oluline roll, eriti veekogudel, maapiirkonnal ja avatud ruumil. Kindlasti ei ole looduslik ressurss puhkemajanduses ainult passiivne element, vaid seda tuleb loovalt kasutada teatud sotsiaalselt hinnatud eesmärkide saavutamiseks. Seega on puhkemajanduslikud ressursid loodusliku või inimese poolt modifitseeritud keskkonna osa, mis annab võimaluse puhkuse soovide rahuldamiseks. Looduslike ressurssidena puhkemajanduses on mitte ainult veekogud ja maastikud, vaid ka inimtekkelised nagu näiteks pargid, basseinid ja mänguväljakud (Hall & Page, 2014; 91).

Smith (1989) toob välja peamised uurimisküsimused, mis on seotud puhkemajanduses pakkumisega seonduvate probleemidega (Hall & Page, 2014; 93):

- Kus asuvad vajalikud ressursid? Mis on nende kvaliteet ja mahutavus? Millist mõju avaldab nende ressursside kasutamine ressursibaasile ja kohalikule keskkonnale? Milline on mõju teistele piirkonnas elavatele inimestele ja teistele kasutajatele?
- Kui lihtne on inimesel ressursi või rajatise juurde reisida? Mis on nende sõidukulud? Kas on muid piiranguid, näiteks füüsilise ligipääsetavuse probleemid, liiga kõrged sissepääsu tasud ning rassilised, keelelised ja sotsiaalsed tõkked?

Lisaks sellele võib veel välja tuua rida muid küsimusi, nagu: Milliseid uusi rajatise või ressursse tuleb varustada? Millised valdkonnad on uue varustuse jaoks prioriteetsed? Kui palju inimesi hakkab kasutama uut rajatist antud piirkonnas? Millised on piirkondlikud erinevused puhkemajanduse eelistustes? Miks need olemas on? Kas need esindavad eelistuste, kultuuri või ajaloolise ebavõrdsusega seotud erinevusi?

1.3 Puhkealade planeerimine

Turismi planeerimine on traditsiooniliselt keskendunud maakasutuse kaardistamisele, ala arendamisele, majutus- ja ehituseeskirjadele, turismi arengu tihedusele, kultuuriliste, ajalooliste ja looduslike turismiobjektide tutvustamisele ning infrastruktuuri pakkumisele, sealhulgas teedele ja kanalisatsioonile. Kuid viimastel aastatel on turismitplaneerimise mõiste ja valdkonnad laienenud, hõlmates laiemaid keskkonna- ja sotsiaal-kultuurilisi probleeme ning vajadust arendada majandusarengu strateegiaid kohalikul, piirkondlikul ning riiklikul tasandil, eriti üha enam globaliseeravas turismikeskkonnas (Getz 1987; Dredge & Jenkins 2007; Hall 2008 tsiteerituna Hall & Page, 2014; 319). Turismi kavandamine toimub mitmel kujul (arendamine, infrastruktuur,

reklaam, turundus), struktuuril (erinevad valitsus- ja valitsusvälised organisatsioonid), skaalal (rahvusvaheline, riiklik, piirkondlik, kohalik, valdkondlik) ja ajal (erinevad ajakavad arendamiseks, rakendamiseks ja hindamiseks) (Hall 2008 tsiteerituna Hall & Page, 2014; 321).

Pigrami ja Jenkinsi (1999: 270) sõnul peaks puhkeala planeerimisel olema eesmärk pakkuda mitmesuguseid funktsionaalseid ja esteetiliselt meeldivaid keskkondi vaba aja veetmiseks, mis väldivad planeerimata arenguga kaasnevaid nähtusi. Liminaalse keskkonna loomisel on oluline mõista selle kvaliteeti ja seda kuidas inimesed erinevaid ruume tajuvad või kogevad. Selleks, et luua liminaalne keskkond, on vaja laiendada arusaama selliste ruumide olemasolust kohtades, mis võivad jääda mahajäetud ja kaugetest randadest kuni asustatud rannajooneni (Lew, Hall & Williams, 2004). Kuna puhkusel osalemise üle otsustavad inimesed oma äranägemise järgi ja vabatahtlikult, on planeerimine seotud paljude teguritega, mida tuleb arvestada. Üks veenvamaid teemasid on vaba aja veetmise trendid ja maitse. Siinkohal on probleemiks potentsiaalse nõudluse sobitamine puhkeala pakkumisega, samas kui puhkealade kasutajate motivatsioonide kasvav keerukus tähendab, et sellised küsimused nagu kvaliteet ja rahulolu on olulised ka avaliku sektori teenustes (Veal 2011 tsiteerituna Hall & Page, 2014; 316)

Kohaliku planeerimise tasandil pühenduvad omavalitsused vaba aja veetmisele erinevalt, mis varieeruvad ka vastavalt valitud poliitikute poliitilisele vaadetele, mis on omakorda ajas ja ruumis muutuvad. Siiski on oluline märkida, et kohaliku vaba aja planeerimise majanduslikku võimekust dikteerib sageli riikide valitsuste poliitika nii kohaliku omavalitsuse rahastamise kui ka prioriteetide osas (Hall & Page, 2014; 316). Üldiselt rõhutatakse turismi majanduslikke mõjusid ja selle kõige tõhusamat kasutamist kogukondade ning piirkondadele sissetulekute ja tööhõive loomiseks (Hall 2007 tsiteerituna Hall & Page, 2014; 323).

Sageli planeerimisprotsessis konsulteeritakse sidusrühmadega minimaalselt, tavaliselt alles protsessi lõpus ja sageli ametlike avalike koosolekute kaudu. Integreeriv kavandamine turismi planeerimisel ja haldamisel kõigil tasanditel (alates piirkondlikust plaanist kuni üksikute kuurordiprojektideni) aitaks turismi arendamise kasusid ja kulusid õiglasemalt jaotada, samas kui keskendumine sidusrühmade paremale suhtlemisele ja mõistmisele võib aidata ka planeerimissuundade ja eesmärkide kokkuleppimisel. Koostöö üksi ei soodusta jätkusuutliku arengu pühendumist ilma suurema vastastikuse kasu stiimulita (Hall 2008 tsiteerituna Hall & Page, 2014; 327)

Puhkealade arendamine ja infrastruktuur

Vahemaa tajumine ja ligipääsetavus on olulised faktorid, mis mõjutavad vabaaja veetmise võimaluste valimist. Lisaks määravad need ära, miks osadele rannikualadele kogunevad suured rahvamassid, aga teistesse mitte (Hall & Page, 2014; 303). Hea infrastruktuur hõlmab juurdepääsu teedele, piisavalt parkimisvõimalusi ja ohutut sissepääsu randa (McLachlan et al., 2012; 260). Autoga ligipääsetavus annab külastajale võimaluse olla paindlik ning mugav, vähendades samal ajal kauguse probleemi ja muutes ranna-ala atraktiivseks ka linnaelanikele. Ühistransport on keskkonnasõbralikum viis reisida sihtkohta, kuid see seab piirangud puhkeajale, sest inimene peab sõltuma sõiduplaanidest (Davenport & Davenport 2006 tsiteerituna Hall & Page, 2014; 302).

Suurimad ökoloogilised ohud, mida turism endast kujutab, on kahtlemata selle toetamiseks vajalik infrastruktuur ja transpordikorraldus, eriti olukordades, kus turistide arv on vähe kontrollitav. Turismikuurorte iseloomustavad üldiselt ulatuslikud parkimisvõimalused, mis võtavad rohkelt maad, eriti rannikualadelt. Kuurortite arendamine toob kaasa ulatusliku ressurside kasutamise nagu kütusekulu; veevarude liigne kasutamine; sõidukite heitmete, reovee ja prügiireostus, mis põhjustavad nii olulist, sageli pöördumatut keskkonna halvenemist kui ka tõsisid sotsiaalseid tagajärgi. Arenenud riikide jõukusega kaasneb nõudlus spetsiaalsete vabaaja sõidukite järele nagu maastikua autod ja jetid (Davenport & Davenport 2006; 281).

Tänapäeva rannaturism liigub keskkonnasõbralikemate arenduste poole. Näiteks 2004. aasta mais tegid koostööd Maailma Looduse Fond (WWF) ja Portugali riik, rajades Lissabonist lõuna poole jääva kuurordi nimega *Mata de Sesimbra*. Selle projekti tegi eriliseks veekasutuse kokkuhoid, mis soodustas eluslooduse koridore ning taastas metsi. Lisaks rajati 6000 jätkusuutlikku kodu, millele ligi pääseb kas jalgsi või rattasõiduga. Kuigi see on märkimisväärne samm edasi tavapärasest kuurordi arendamisest, toob see Portugali siiski palju lisaturiste, kes kasutavad kohale jõudmiseks maantee-, raudtee- ja õhustransporti (BioRegional, 2004 tsiteerides Davenport & Davenport 2006; 282).

1.4 Ranna-ala potentsiaal ja taastamine puhkealadena

Rand on kujunenud puhke- ja turismialaseks piirkonnaks, mida on ajajooksul kujundanud erinevad kultuurilised ja sotsiaalsed vormid. Muulid, sadamakaid ja promenaadid on inimestele andnud teistsuguse võimaluse kogeda merd ja selle võlu (Hall, C.M., Page, S.J., 2014; 292). Rand kui

liminaalne keskkond annab võimaluse nautida hetkes olemise võlusi ja seeläbi olla loodusega üks (Lew, Hall & Williams, 2004). Piirkondlikus planeerimises ja haldamises randade mitmeotstarbeliseks kasutamiseks võib kohalikul tasandil kaaluda kolme üksikute randade haldamise valikut: haldamine ja kasutamine puhkuseks, majandamine ja kasutamine konserveerimiseks või majandamine mitme otstarbeliseks kasutamiseks (McLachlan et al., 2012; 256).

Tunnstall ja Penning-Rowell (1998) on toonud välja tegureid, mis on olulised ligipääsu mugavusele ja mitmetele muudele tõmbenumbritele (Hall & Page, 2014; 304;305):

- Linn ja selle rajatised
- Mereäärse promenaadi kvaliteet
- Ranna omadused
- Ranniku maastik
- Maastik ja vaatamisväärsused ümbruses
- Mere sobivus ujumiseks ja aerutamiseks
- Reisi mugavus
- Reisi maksumus

Läänelikule kultuurile omaselt liidavad ranna-alad vabaaja veetmise tegevusi materiaalse keskkonnaga, seeläbi luues rannaga seostuvaid kultuurilisi ja sotsiaalseid väärtusi. Sellised keskkonnad on protsesside ja tavade tulemus, mis määratlevad nende kasutamise mõne konkreetse vabaaja tegevuse põhjal. Sinna alla kuuluvad tegevused võivad olla suplemine, surfamine, laevaga sõitmine või näiteks promenaad, mis meelitab külastajaid otsima rõõmu ranna metsikumast ja vähem külastatavast nurgast (Lew, Hall & Williams, 2004). Liivarannad meelitavad kõige rohkem rannikuturiste, kes kasutavad randu peamiselt päevitamiseks ja ujumiseks. Munitsipaalasutused (või hotellid, kus rannad on eraomandis) puhastavad sageli kasutatavaid randu, et muuta need turistidele atraktiivseks (kes peavad roiskuvate merevetikate, rohttaimede ja aeg-ajalt surnud kalade või lindude looduslikku rida ebameeldivaks). Selline puhastamine on Euroopas sageli kohustuslik, sinise lipu auhinnasüsteem nõuab nii loodusjäätmete eemaldamist kui ka turistide tekitatud prügi koristamist (Davenport & Davenport, 2006; 284).

Ranna potentsiaalne kasutamine sotsiaalmajanduslikust seisukohast põhineb mitmel teguril (McLachlan et al., 2012; 259):

1. vaba aja veetmise toetamiseks kättesaadav infrastruktuur
2. rannakeskkonna ohutus- ja tervises seisund
3. ranna füüsiline kandevõime või ulatus
4. ranna äriiline kasutamine elusate või eluta ressursside osas
5. kohalik sotsiaalmajanduslik keskkond

Hea infrastruktuur hõlmab juurdepääsu teedele, parkimisvõimalusi ja ohutut ligipääsu randa, rajatisi nagu tualetid ja dušid, pluss kioskid jms ning elupäästetuge. Ohutus puudutab peamiselt ujumisohutust ohtlike surfamistingimuste ja randade kokkupuute tõttu suurte lainetega - riske, mida saab leevendada rannaohutusressursside (vetelpäästjad, päästevarustus jne) pakkumisega. Tervis on seotud saasteainete või mis tahes nakkusallika puudumisega. Füüsiline kandevõime on seotud ranna pikkuse ja laiusega. Intensiivse puhkuse jaoks on hädavajalik hea infrastruktuur. Suure hulga rekreatsioonivõimaluste pakkumiseks peab rand olema optimaalse rannajoone pikkuse ja laiusega ning märja kalda ja luidete / mugavuste vahel peab olema piisavalt ruumi. (McLachlan et al., 2012; 260).

Rannad on suvise puhkuse jaoks soodsad paigad ja populaarsetes kohtades peavad paljud inimesed olema võimelised turvaliselt ja tervislikult puhkama, mistõttu tuleb arvestada mitmete teguritega. Rannaohutuse seisukohalt eelistatakse vähem ohtlikke madalama energiaga lainetega domineerivaid ja mõõna järgi modifitseeritud randu. Füüsilise rannaohu tase sõltub rannatüübist ja valitsevatest lainetuse tingimustest (Short, 1999) ning seda saab osaliselt leevendada asjakohaste rannaohutusosalaste ressursside (vetelpäästjad, sildid, haridus, varustus jne) kasutamisega. Rannasaastet, eriti veereostust, tuleks käsitleda ka võimalike saasteallikate olemasoluga mõnevõrra eemal, seetõttu on intensiivse puhkeala piirkondades kohalik seire hädavajalik (Tseng & Jiamg, 2012). Avalikkust saab teavitada veekvaliteedi tasemest ja kvaliteedi halvenedes võib ranna ajutiselt sulgeda. Rannapuhkusega saab tegeleda kohapeal ranna riisumise ja hooldamisega, samuti varustada prügikonteinereid (McLachlan et al., 2012; 262; 263).

1.4.1 Randade tervis ja haldamine

Rahvaarvu kasv, jõukuse ja vaba aja veetmise nõudluse suurenemine mõjutavad üha enam maailma rannajoont, mida omakorda teravdavad kliimamuutused ja merepinna tõus (Defeo, O., 2009; Doney, S.C., 2012 tsiteerides McLachlan, Defeo, Jaramillo & Short., 2012; 256). Sellest tulenevad rannikualade kitsendused ja vajadus liivarandade kui väärtuslike loodusvarade jätkusuutliku haldamise järele pole kunagi varem olnud suurem. Kuid paljud rannikut mõjutavad tegurid ja ranna haldamise optimaalsete strateegiate väljatöötamine pole lihtsad. Randade heakorra hindamiseks on välja töötatud arvukalt indekseid, auhinnaüsteeme ja reitinguid (Williams & Micallef, 2009 tsiteerides McLachlan et al., 2012; 256). Randade hindamise ja jätkusuutliku haldamise tajutav probleem on mitmete seotud probleemidega, mille lahendamine optimaalsemail viisil, ilma tarbetu keerukusega on seotud vajadustega teatud põhivahendite järele (McLachlan et al., 2012; 256).

Randade füüsilist keskkonda ja seega nende sobivust säilitamiseks või puhkamiseks mõjutavad nii vahetu inimtegevus kui ka kliimamuutuste pikemaajalised mõjud (Nordstrom, 2000; Defeo et al., 2009 tsiteerides McLachlan et al., 2012; 258). Inimtegevusel on paljudele rannasüsteemidele üha ebasoodsam mõju. Mitmed sadamarajatised muudavad lainete setteprotsesse (Charlier et al., 2005; Dugan et al., 2011 tsiteerides McLachlan et al., 2012; 258). Üldiselt langetavad nad laine kõrgust ja muudavad laine suunda kaldal ning katkestavad või peatavad tavapärase setete transportimise pikal kaldal. Samuti halvendavad need oluliselt rannamugavust ja ohutust. Inimeste sekkumine võib hõlmata ka liiva kaevandamist ja eemaldamist rannasüsteemidest. Mõjud hõlmavad ka regulaarset rannaoholdust, ranniku luidetele ehitamist ja hävitamist ning rannikuvete reostamist. Lisaks võivad sisemaal toimuvad tegevused, näiteks jõgede paisutamine, kaevandamine ja metsade hävitamine mõjutada randu jõgede kaudu levivate settekoormuste muutumise kaudu (McLachlan et al., 2012; 258).

Randade ohutus ja tervis on liivarandade seisundi hindamisel tundlikud sotsiaalmajanduslikud probleemid, kuna randadel on suur väärtus puhkuseks ja turismiks. Rannaohutus hõlmab mitut seonduvat parameetrit (näiteks vetelpäästjad, ranna- ja mereseisund). Ohte saab leevendada sobivate rannaohutusressursside, eriti vetelpäästjate varustamisega ja ranna tervise alase monitooringuga. (McLachlan et al., 2012; 259)

Rannatervise haldamine nõuab vee ja setete kvaliteedi pidevat jälgimist (Pereira et al., 2003 tsiteerides McLachlan et al., 2012; 259). Saasteained hõlmavad mitmesuguseid inimtekkelisi

saasteaineid, mis tekivad inimtegevuse mitmel tasandil ja pikaajalises plaanis, põhjustades nii tervislikke kui ka esteetilisi häireid, mis mõjutavad otseselt turismitööstust, mis sõltub avalikkuse ettekujutusest puhastest randadest (Tudor ja Williams, 2003 tsiteerides McLachlan et al., 2012; 259).

1.4.2 Ranna-ala ametlikuks suplusalaks sobivuse nõuded Eestis

Ametliku ranna-ala välja kuulutamiseks peab piirkond olema puhas ja hooldatud. 2019. aastal kehtestatud määrus „Nõuded suplusveele ja supelrannale“ tagab järjepideva kontrolli ja selle, et külastaja saab tunda end ohutult. Järgnevalt on välja toodud mõned olulisemad punktid antud määrusest.

Supluskoha asutamiseks peab selle omanik või valdaja vähemalt kaks kuud enne suplushooaja algust esitama Terviseametile kirjaliku taotluse, kus on esitatud suplusvee kvaliteedi näitajate tulemused ning lühikirjeldus supluskoha rajamist takistavatest asjaoludest ja nende olemasolu korral koos nende kõrvaldamiseks võetavate meetmete kirjeldusega (§3 lg 1, Nõuded suplusveele ja supelrannale, 2019).

Supluskoht peab olema suplejatele ohutu, lauge, aukudeta, allikateta, veekeeristeta ning vaba mudast ja ujumist segavast taimestikust. Suplusvee sügavus ei tohi ületada 1,8 m ning suplemiseks kasutatav veekogu osa peab olema veekogu muust osast hoiatusmärkidega eraldatud (§3 lg 3, Nõuded suplusveele ja supelrannale, 2019).

Supluskoht peab enne suplushooaja avamist ja selle vältel olema hooldatud ja korrastatud. Supluskohas ei tohi olla tõrvaseid jääke, klaasi-, plasti-, kummi- ega muid jäätmeid. Sellise reostuse avastamise korral peab supluskoha omanik või valdaja viivitamata likvideerima reostuse, vajaduse korral rakendama asjakohaseid kvaliteedijuhtimismeetmeid ja teavitama üldsust (§3 lg 1,3 , Nõuded suplusveele ja supelrannale, 2019).

Supluskoha omanik või valdaja koostab enne suplushooaja algust supluskoha seirekalendri, mille järgi võetakse kaks nädalat enne suplushooaja algust esimene suplusvee proov, mis esitatakse Terviseametile. Vee vastavust nõuetele määratakse kahe mikrobioloogilise näitaja ja visuaalse kontrolli alusel. Suplusvee kvaliteeti kontrollitakse terve suplushooaja vältel maist augusti lõpuni kõigis avalikes kui ka mõnedes mitteametlikes supluskohtades. Selle aja jooksul võetakse vähemalt 4 suplusvee proovi (Nõuded suplusveele ja supelrannale, 2019)

2 Kloogaranna võimalused aktiivse siseturismi sihtkohana

Uuritav objekt Kloogarand asub Lahepere lahe kaldal, ühele poole jääb Pakri ja teisele poole Lohusalu poolsaar (vt Joonis 1). Kilomeetrite pikkune liivarand on maa poolt ääristatud männimetsaga (Puhka Eestis). Kloogarand asub Tallinnast ligikaudu 40 km kaugusel. Tallinnast on Kloogaranda võimalik sõita Keila-Paldiski ja Rannamõisa-Kloogaranna maanteed mööda. Lisaks sõidavad sinna Elroni elektrirongid ning Keila, Paldiski ja Tallinnaga ühenduvuses olevad maakonnaliini bussid. Mitmete matkaradade olemasolu annab võimaluse ligi pääseda ka jalgsi või rattaga sõites (Lääne-Harju Matkarajad).

Joonis 1. Kloogaranna asukoht
Allikas: www.maps.google.com

Kloogaranna sai suvituskohana tuntuks juba 19. sajandi lõpus, kui sakslastel tekkis huvi reisimise ja tervisearendamise vastu. Tänu sellele sai ka ümbruskond populaarseks väljasõidukohaks Balti aadelkonna seas (Hääbunud hiilgus Kloogarand). Klooga ja Keila-Joa mereäärsed piirkonnad meelitasid 1920. aastatel puhkama tulema riigiametnikke, kirjandus- ja kunstirahvast. (Lankots, 2012). Pärast II Maailmasõda tehti algust Suur-Tallinna planeerimisprojektiga, millega plaaniti Keila-Joa ja Lahepere lahe rannik kavandada peamiseks linnalähedaseks puhke- ja suvituspriirkonnaks. Sinna plaaniti rajada turismibaase, suvilakoperatiive, pioneerilaagreid ja puhkekodusid. Tallinna ja Kloogaranna vaheline kiirliiklus tõusis oluliseks küsimuseks ning algselt pakuti välja idee rajada raudteering, mis sõidab enne Paldiskit Kloogaranda suundudes läbi

Laulasmaa, Keila-Joa, Vääna ning Hiiu kaudu Tallinna tagasi. 1960. aastal selgus läbi generaalplaani, et Kloogaranna elanikkond võib küündida kuni 100 000 inimeseni. See tähendas aga seda, et piirkonda oli vaja rajada klubi-kino, saun, suvised kohvikud ja müügipaviljonid. Samal aastal valmis ka raudteeliini pikendus lõpp-peatusega Kloogarannas, see lahendas kiirliikluse probleemi ja pani aluse suvituspiirkonna kiiremale arengule (Lankots, 2012). Nõukogude ajal oli ranna-ala piirivalve keelutsoonis all, mis kehtis sügisest kevadeni ja suvekuudel oli piirkond avatud külastajatele. Alaliselt elama oli võimalik minna siis, kui keegi pereliikmetest juba elas seal või kui saadi selleks väljastatud luba. Täielikult vabanes Kloogarand keelutsoonist Eesti taasiseseisvumise ajal (Intervjuu kohalike elanikega).

1970-1980. aastatel oli Kloogarand Piritast populaarsem suvituspiirkond ja seda just oma puhtuse pärast. Suvekuudel oli ranna-ala tihedalt rahvast täis ja „valel“ ajal randa saabudes ei olnud võimalik enam liiva peal leida istumiskohta. Inimesed hindasid männimetsa lähedust ja sinna ümber loodud keskkonda. Tol ajal tegutsesid ranna-alal mitmed kioskid, kus müüdi kergemat kehakinnitust nagu jäätist, saiakesi ja karastusjooke. Kuna rand oli rahvast täis, siis kliente jagus iga leti äärde ja järjekorrad olid pikad. Täiskasvanutele olid eraldi rajatud õllemüügi kioskid, kust sai osta külma jooki. Lisaks asus ranna-alal restoran Kajakas, mis oli avatud teisipäevast pühapäevani. Päeval toimetas see söögikohana ja õhtul oli elava muusikaga restoran (Intervjuu kohalike elanikega).

Joonis 2. Kloogaranna ranna-ala 1960.aastatel

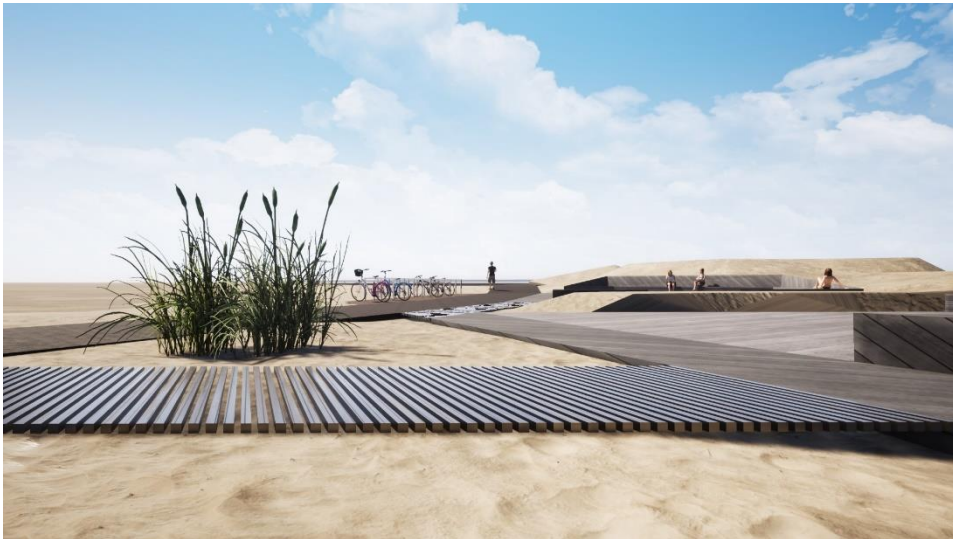
Allikas: <https://matkarada.ee/et/rajad/kloogaranna-ohtu-vasalemma-kloogaranna-rattarada>

1990.aastate taasiseseisvumisaegsete ümberkorraldustega omandistaatuses minetas ranna-ala ajapikku oma tähtsuse ja jäi mitmeteks aastateks hooletusse (Häabunud hiilgus Kloogarand). Kloogaranna Seltsi juhatuse liikme sõnul oli unarusse jäämise põhjus seotud sellega, et rand jäi riigiomandisse ja tollaegsel Keila vallal ei olnud võimalik midagi teha (Intervjuu). 1999. aastal rajati ranna-ala lähedale Kloogaranna Noortelaager, mis toimetas tänase päevani. Tegu on ainsa riikliku noortelaagriga Eestis ja see pakub külastajatele aastaringset kasutamise võimalust (Eesti Noorsootöö Keskus). 2009. aastal sai mõttetalgute käigus alguse Kloogaranna selts, mille eesmärk oli oma kodukohta korrastada. Juhatuse liikme sõnul oli kurb vaadata seda vaatepilti, mida oli aeg teinud ehitistele ja ülejäänud ranna-alale. Selts korraldas talguid, mille käigus tehti puhatusteid, rajati võrguplats ja jalgpalliväljak (Intervjuu). 2015. aastal teatas Keila vald, et on vastu võtnud detailplaneeringu, mis hõlmab ranna-ala korda tegemist ja avaliku supelranna taastamist (Postimees, 2015). Ametlikult sai ranna-ala valla omandisse alles 1. veebruaril 2016 ja korda tegemise soov oli endiselt alles (Keila Valla Leht). Seltsi juhatuse liikme sõnul olid plaanid kohati liiga võimsad ja üle oma varju koostatud. Toonane Keila vald alustas raha kogumist, kuid sellest kaugemale ei jõutud, sest 2017. aasta reform liitis mitmed väiksed omavalitsused kokku. Pärast haldusreformi ja kuni tänase päevani kuulub ranna-ala Lääne-Harju vallale, kes õnneks on otsustanud jätkata korrastamise plaaniga (Intervjuu).

Joonis 3. Lagunema jäänud vetelpäästejaam
Allikas: Andres Putting, 2013

Lääne-Harju valla arengukava aastateks 2019-2030 sisaldab Kloogaranna korrastamist (Arengukava). 18. märtsil 2021 avalikustati kavandatav projekt, mille käigus tehakse ranna-ala korda (ERR) I ja III etapi tööd valmivad jaanipäevaks 2021 ja nendeks on laudteede rajamine, prügikastide ja riietuskabiinide juurde lisamine, kahe mänguväljaku rajamine ning rannainventari paigaldamine. II etapi tööde hulka kuuluvad jalakäijate- ja autosilla renoveerimine, sealhulgas sinna minevate teede korda tegemine. Samuti tahetakse rajada inimestele lõkkeplatse ja lisada lamamistoole ja muid inventare. Eeldatavasti võiks II etapp valmida 2022. aasta suvel, kuid kõik sõltub toetustest. „Kavandatud projekt on väljatöötatud nii, et see rikuks võimalikult vähe kohapealset keskkonda. Kloogaranna on just tuntud oma liivaluidete poolest ja neid me eemaldama ei hakka“ (Intervjuu valla esindajatega).

Joonis 4. Kavandatud projekt ranna-alal
Allikas: Ruum ja Maastik, 2020

Ranna-ala korda tegemise uudis on kaasa toonud mitme toitlustaja huvi ja soovi oma teenuseid pakkuma tulla (ERR). 22. aprillil 2021 kuulutas Lääne-Harju Vallavalitsus välja eelläbirääkimistega pakkumise, mis hõlmab hooajalise tänavakaubanduse korraldamist Kloogaranna külas. Sinna teenuste hulka kuuluvad toitlustus, joogid sh lahja alkohol, ranna- ja meelelahutusinventari rent või müük. Pakutav periood on 1. juunist 2021 kuni 31. augustini 2021 (kuid mitte vähem kui üks kuu) ja tänavakaubandus toimub ainult määratud aladel, mis on kaardil märgitud numbritega 1 kuni 5 (vt Joonis 5) (Lääne-Harju valla koduleheküljel).

Joonis 5. Müügiplatside skeem

Allikas: Lääne-Harju valla kodulehekül

Lääne-Harju vald sõlmib kauplejaga kauplemiskoha üüri- ja maakasutuse lepingu. Iga kauplemiskoht sisaldab elektrikasutamise võimalust, mis omakorda on arvatatud müügikoha alghinna sisse. Kui teenusepakkuja ei soovi kasutada valla poolset elektri lahendust, siis vähendatakse kuu rendisummat $\frac{1}{4}$ võrra kauplemiskoha alghinnast, kuid bensiini- või diiselkütel toimivate elektrigeneraatorite kasutamine on keelatud. Kauplemiskoha alghinnad algavad 300 eurost, aga lõplik hind sõltub enimpakkumise teel. Eelläbirääkimistega pakkumisel osalemiseks peab pakkuja esitama hiljemalt aprilli lõpuks pakkumise, mis peab sisaldama (Lääne-Harju valla kodulehekül):

1. andmeid pakkuja kohta
2. sõnade ja numbritega kirjutatud pakkumissummat (ühe kuu summa) ja teavet, millise müügiala kohta on pakkumine tehtud, koos soovitava kasutustähtaja ära märkimisega.
3. tegevuskava koos paigaldatava inventari kirjelduse ja mõõtmetega
4. selgitust kommunaalteenuste (elektrienergia, jäätmekäitlus) kasutamise korraldusest

Enampakkumise võitja väljaselgitamise aluseks on 80% ulatuses üüritasu ja 20% ulatuses teenuse disainlahendus. Teenusepakkujal ei tohi esineda pakkumise avamise päeva seisuga riiklike ja elu- või asukoha kohalike maksude võlga. Selle olemasolul loetakse esitatud pakkumine nõuetele mittevastavaks. Kui ettevõtja ei sõlmi ühe kuu jooksul kauplemiskoha üürilepingut, loetakse

pakkumine kauplemiskoha osas kehtetuks ja Lääne-Harju Vallavalitsusel on õigus korraldada uus pakkumine (Lääne-Harju valla kodulehekülg).

Vald on sätestanud müügikohtadele paar eritingimust. Toitlustamise ja jookide müümise puhul on keelatud kasutada ühekordseid nõusid, lubatud on kasutada keskkonnasõbralikke lahendusi (korduvkasutatavad nõud, rendipakendid). Müügiplatsidele on lubatud ajutised ehitised, kuid need peavad olema likvideeritud 14 päeva jooksul peale rendilepingu lõppemist (Lääne-Harju valla kodulehekülg).

Alates 2020. aastal tegutses ranna-alal ettevõtte Kinopiknik, kes pakkus suveõhtutele filmielamust. Filmivalik koosnes Eesti filmiklassika paremikust kuni *Hollywood*-i filmideni välja. Külastajatelt piletiraha ei võetud, kuid puhvetist toidu ostmisega oli võimalik kaasa aidata elektriarve tasumisele (Kinopiknik). Kas ettevõtte ka sel aastal oma tegevusega jätkab on hetkel veel lahtine ja sõltub kohaliku omavalitsuse otsusest.

2.1 Uurimismeetod ja valim

Antud uurimustöö andmeid koguti kvalitatiivse uuringu kaudu. Autor kasutas poolstruktureeritud intervjuusid, mis aitasid tal leida vastuseid püstitatud küsimustele. Intervjuu stsenaariumid on välja toodud lisa (vt lisa 1-4). Intervjuud viidi läbi 2021. aasta märtsi ja aprilli jooksul. Intervjuud kestsid 15 minutist kuni 37 minutini. Keskmise intervjuu pikkus oli 26 minutit. Intervjuud salvestati ja transkribeeriti.

Antud uuringu valim moodustus inimestest, kes kõik on lähemalt või kaugemalt seotud Kloogaranna ranna-alaga või üle üldiselt ranna-alade taastamisega. Kokku intervjueeris autor kuute inimest. Autoril õnnestus vestelda pikaajaliste kohalike elanikega, Kloogaranna Seltsi juhatuse liikmega, Lääne-Harju valla abivallavanema ja avaliku ruumi spetsialistiga, ning lisaks kolme eri vanusegruppi kuuluvate külastajaga. Külastajate valimisse kuulusid 20ndates noor naisterahvas, aastase lapsega perekond ning keskealine naisterahvas.

2.2 Uuringu tulemused ja tehtud järeldused

Järgnevalt toob autor välja saadud tulemused, analüüsides intervjuusid eraldi. Eesmärgiks on välja selgitada milline on erinevate osapoolte nägemus kavandatud arendusprojektist; milliseid

teenuseid ootavad kohalikud elanikud ranna-alale ja milliseid külastajad, samuti uuritakse kohaliku omavalitsuse nägemust tuleviku osas ja ettevõtluse poole pealt.

2.2.1 Intervjuu tulemused Lääne-Harju valla esindajatega

Autor kohtus Lääne-Harju valla esindajatega 23. märtsil 2021 Paldiskis asuvates vallavalitsuse ruumides. Intervjuu käigus vestles autor Kloogaranna ranna-ala tulevikuplaanidest abivallavanema ning avaliku ruumi spetsialistiga.

Kohalik omavalitsus on I ja III etapi töödega alustanud, ning need plaanitakse valmis saada jaanipäevaks 2021. Käesolevad tööd hõlmavad endas laudteede rajamist ranna-alale, lisa prügikastide paigaldamist, kahe mänguväljaku rajamist ja liiva sõelumist. II etapp, mille jaoks on rahastust küsitud, hõlmab endas jalakäijate- kui ka autosilla renoveerimist, sissepääsu teede paremaks muutmist ning lisa inventari paigaldamist (pingid, lõkkekohad). Vald võimaldab suvitusajal ranna-alale kuivkäimlad ja statsionaarseid tualette ei ole lähima aastate jooksul plaanis rajada. Samuti ei näe abivallavanem ega ka avaliku ruumi spetsialist seda, et kuidagi oleks võimalik või vajalik rajada ranna-alale dušid või joogivee kraan.

Infrastruktuuri poole pealt on hetkel olemas kaks suurt autoparklat ning bussi- ja rongiühendus. Rohelise mõtteviisi poole proovib vald alati liikuda, kuid kõik otsused ei sõltu neist endast. Näiteks otsustab rongigraafiku tiheduse üle ettevõtte Elron, kes jälgib piletimüügi arvu. Kui piletimüük tõuseb, siis on võimalus, et lisatakse väljumisi päevas juurde. Abivallavanema sõnul on omavalitsuse idee hetkel parandada bussiühendust Klooga ja Kloogaranna vahel, sest sealne rongiühendus on parem. Kui Kloogaranda saabub päevas kolm rongi, siis Kloogalt sõidab läbi ligikaudu 12 rongi. Abivallavanem märkis veel ära, et hetkel on parkimine ranna-ala ümbruses tasuta ja seda hoitakse seni, kuni see ei hakka segama kohalikke elanikke. Mõnekümne kilomeetri kaugusel asuvas Vääna-Jõesuu rannas on parkimine just selletõttu tasuline, et ühel hetkel ei saanud enam alalised elanikud oma kodudesse. Ka Kloogaranda võib selline tulevik ees oodata, aga liialt ei kiirustata ette mõtlema.

Ettevõtluse poole pealt on hetkel huvi üles näidanud ainult toitlustajad. Vald on alati huvitatud ettevõtjate tulekust ning abistab hea meelega maa rendi osas. Avaliku ruumi spetsialist tõi miinusena välja, et Kloogaranna renditav maa-ala on väike ning otse randa ei ole võimalik ehituskeelu tõttu midagi rajada. Otseselt valmis kioski lahendusi ei taha vald pakkuda, kuna see rikuks konkurentsi ning lisaks puuduvad omavalitsusel sellised rahalised võimekused.

Kloogaranna alale on oodatud kõik erinevad teenusepakkujad, kes tunnevad, et nad soovivad seal toimetada. Vald teeb omalt poolt kõik, et vaba ala saaks mitme ettevõtjate vahel jagatud. Abivallavanem tõi näite Lääne-Harju valla ja ettevõtja koostööst Rummu vangla varemete juures. Vald andis omalt poolt tähtajatu maakasutusloa tingimusel, et ettevõtja ehitab hooned ja muu vajaliku ise. Tänapäevaks on seal ümbruskonnale tuntud vabaaja veetmise keskus.

Ametliku ranna-ala taastamise plaane hetkel vallal ei ole ning abivallavanem on pigem seisukohal, et ajaga „loksub“ kõik ise paika. Samuti ei plaanita hetkel tagada vetelpäästet, sest veekogu läheb aeglaselt sügavaks ja ei oma nii suurt ohtu. Kui aga õnnetused hakkavad juhtuma, siis lubab omavalitsus tuua ranna-alale vajalikud teenused, et tagada turvalisus.

2.2.2 Intervjuu tulemused Kloogaranna Seltsi juhatuse liikmega

Autor kohtus Kloogaranna Seltsi juhatuse liikmega 20. aprillil 2021. Intervjueeritav on kohaliku omavalitsuse töötaja ning vestlus oli võimalik läbi viia Paldiskis asuvas Lääne-Harju vallavalitsuse ruumides.

Intervjueeritav liitus seltsiga kaks-kolm aastat peale asutamist ja sai koheselt ka juhatusse. 2009. aastal olid populaarsed Teeme Ära talgud ja sealt edasi arenedes sai ühe mõttetalu käigus ka alguse MTÜ Kloogaranna Selts. Kohalikel elanikel oli soov ja tahe oma kodukohta korrastada, sest oli kurb vaadata, kuidas kõik laguneb ning ranna-ala kinni kasvab. Mitmete korraldatud talgutega korrastatigi ranna-ala meriheinast ja rajati mõned riietuskabiinid küllastajatele. Suurim projekt oli 2012. aastal valminud võrguplats ja jalgpalliväljak. Rahastus selleks saadi Leader ja KOPP programmide kaudu.

Viimastel aastatel on jäänud seltsi tegemised minimaalseks. Juhatus liikme sõnul on sellel seos aktiivsete eestvedajate väsimusega, sest Kloogarand on seltsi sujuvaks toimimiseks keeruline paik. Nimelt koosneb see piirkond kohalikest elanikest, suvitajatest ja küllastajatest. Igal huvigrupil on oma nägemus ja arusaam ranna-alast ning kuldse kesktee leidmine on keeruline. Selts korraldab veel aktiivselt traditsiooniks saanud rattamatku ning rannavolle etappe. 2021. aasta suvel on seltsil esimest korda võimalus korraldada Eesti Karika etapp rannavolles. Siiani on selline pakkumine avanenud ainult suurtele keskustele ning Kloogaranna jaoks on see väga oluline sündmus.

Kohaliku elaniku ja seltsi juhatuse liikmena pidi intervjueeritav tõdema, et tulevikule vaadatakse otsa veidi hirmuga. Piki aastaid on olnud rand vaikne paik kohalikele ja vähestele küllastajatele,

viimase paari aasta jooksul on aga huvi juba kordades suurenenud. Suure tõenäosusega pärast arendusprojekti tuleb ranna-alale veelgi rohkem inimesi. Teisest küljest on see kohalikele ka head meelt valmistav, sest siia tulevad ka toitlustajad. Hetkel ei ole plaanitud statsionaarset kohvikut, kuid kohalikud sooviksid seda kindlasti. Intervjuueeritava arvates võiks Kloogarand olla ametlik ranna-ala koos vetelpääste ja muu sinna kuuluvaga, kuid tõe otsa vaadates on see hetkel omavalitsusele liiga kulukas.

2.2.3 Intervjuude tulemused külastajatega

Autor viis külastajatega intervjuud läbi erinevalt, 20ndates noore naisterahvaga telefoni teel ning lapsega perekonna ja keskealise naisterahvaga kohtudes. Intervjuud toimusid ajavahemikul 26. märts 2021 kuni 18. aprill 2021.

Intervjuuerides külastajaid tundis Autor huvi, milliseid veekoguäärseid piirkondi puhkamiseks tavaliselt külastatakse. Kuna kõik intervjuueeritavad olid Harjumaa elanikud, siis nenditi, et põhiliselt käiakse puhkamas Kakumäe, Pirita, Keila-Joa, Kloogaranna, Laulasmaa, Meremõisa ja Vääna-Jõesuu ranna-aladel. Nii väikese lapsega perekond kui ka keskealine vastaja nentisid, et suure tõenäosusega valiksid nad just Kloogaranna puhkamiseks, sest sealne puhas liivarand on just selleks ideaalne. Noore naisterahva sõnul sõltub tema valik suuresti sellest, kellega koos ta randa külastab ja milline sel hetkel kõige lähemale jääb. Kõige suurema tõenäosusega külastab ta just Pirita randa asukoha poolest, kuid võimaluse korral külastab ta ka meelsasti Kloogaranna ja Laulasmaa kanti. Kõige olulisemad ranna-ala väärtused puhkuse valimisel olid järgnevad: liivarand, ranna-ala puhtus, kodulähedus, väike inimeste hulk, parkimise ja ühistranspordi olemasolu, laudtee ranna-alal, joogivee kättesaadavus.

Külastajatelt uuriti, kas nende silmis on Kloogaranna planeeritavad tööd piisavas mahus, et see meelitaks inimesi sinna puhkama tulema. Kõigi intervjuueeritavate sõnul on need piisavas mahus. Pere märkis juurde, et lisaks liiva sõelumisele tuleks mingil määral eemaldada ka terav mererohi. Mererohtu on piki rannikut palju ja käimisel tuleb olla ettevaatlik, sest vastaselt juhul võib end kergesti vigastada. Väikeste lastega peredele on selline ohutusmeede väga oluline. Selleks, et külastaja tunneks end hästi, peaks ranna-alal olemas olema mingisugune kraan/dušš, mille all saaks täita veepudelit või jalgu liivast puhtaks loputada. Lisaks mainiti, et olemasolevaid prügikaste peaks tühjendama ning toodud tualette tuleks ka puhastada. Noore külastaja sõnul võiks laudtee olla mingil määral valgustatud, näiteks võiks sinna sisse paigaldada valgustid. See annaks võimaluse kogeda seda teed kui promenaadi ja see lisaks ranna-alale väärtust juurde.

Kolmest intervjuueeritavast kaks kasutavad mugavuse tõttu autoga reisimise võimalust. Keskealine naisterahvas kasutab pigem rongi, sest see on kiire ja mugav. Pere ei ole välistanud ka rongiga liikumist, kuid hõreda sõidugraafiku tõttu seaks see liiga palju piiranguid. Kui parkimine tehtaks tasuliseks, siis autoga reisijad pigem valiksid teise veekogu äärse koha puhkamiseks. Rongi kasutaksid kõik vastajad, kui selle graafik oleks tihedam ja valikuvõimalus selle võrra suurem.

Autor uuris intervjuude käigus, kui palju tuntakse toitlustajat, kes toimetab seal eelmisel aastal, ja kas tema teenuseid on ka kasutatud. Uuringu käigus selgus, et ükski vastaja ei ole seda kohta külastanud. Nende sõnul on selle kohta infot vähe ning pere märkis veel, et väikese lapsega ei saa filme minna vaatama. Tuleviku poole vaadates võiks külastajate sõnul ranna-alal olla nii kioskite lahendused kui ka statsionaarne kohvik väliterassiga. Noore naisterahva sõnul toimiks seal piirkonnas kõige paremini *Food truck* lahendus, mis pakub kiiresti valmivat toitu ja oma olemuselt sobiks rannameluga kokku. Ka teiste vastajate sõnul on oluline, et vajadusel saaks külma joogi või söögi kiiresti kätte. Kohvik võiks olemas olla aastaringselt, sest lähiümbruses neid kohti nii palju ei ole. Asukoha poolest oleks väliterrassil suvel väga meeldiv istuda ja oma vaba aega veeta.

Intervjuude käigus uuris autor, milliseid teenuseid või elamusi ootaksid külastajad. Kolme intervjuueeritava vastused olid sarnased ja mainiti ära vetelpääste/esmaabipunkti olemasolu, SUP laua rent, rannatarvikute rent, välijõusaal ja vabaõhulava, kus võiksid suvekontserdid toimuda. Vetelpääste olemasolu on vajalik terava mererohu tõttu, suurema külastajate arvu korral oleks vaja ka merel toimuvat rohkem silma peal hoida. Toodi näide, kus tuulega on lastel lennanud pallid või ujumisrõngad kaugemale vette, ja neid päästes on lapsed jäänud hätta.

Intervjuude lõpetuseks uuris autor külastajate käest milline on nende kõige eredam mälestus seoses Kloogarannaga. Kõigi vastused seostusid lapsepõlve või noorusajaga. Pereisa sõnul on tema kõige eredam mälestus see, kuidas nad lastena jäid luikede vangi. Luigel oli parasjagu väike poeg ning too vajab kaitset. Lapsed olid mitmeid tunde rannas ja kui õhtul pere nad lõpuks leidis, siis saadi koju minna. Pereema mälestus seostub siiani nähtaval oleva armiga. Kunagi kui Kloogarannas oli muul, siis seal peal kõndides astus ta klaasikillu omale jalga. Ema võttis ta sülle ning viis vetelpäästetorni, kus ta jalg kinni õmmeldi. Üldiselt seostus kõigil ranna-ala mõnusa suvise puhkusena koos päikese ja sooja veega.

2.3 Uuringu järeldused ja ettepanekud

Järelduste tegemiseks kasutab autor empiirilise uuringu käigus saadud tulemusi – intervjuudes avaldatud seisukohti ja Kloogaranna arendusega seotud raamdokumente, kaasates kirjanduse analüüsi lähtekohti.

Järelduste ja ettepanekutel võttis Autor aluseks teoreetilises osas käsitlemist leidnud ranna-ala kui puhkeala potentsiaali ja taastamise hindamise punktid. Mereäärne piirkond kui liminaalne keskkond annab puhkajale võimaluse kogeda hetkes olemise võlusi ja olla seeläbi loodusega üks. Puhkepiirkonna valikul saavad tihtipeale otsustavaks ranna enda omadused, ümbruses olev keskkond, reisi maksumus ja mugavus. Vaadates Kloogaranna asukohta, siis selle potentsiaal siseturismi sihtkohana on hea. Olemasolev infrastruktuur annab võimaluse ligi pääseda nii auto, elektrirongi kui ka maakonna liinibussidega, seega on nii linna- kui ka kohalikel elanikel võimalus piirkonda reisida vastavalt soovile. Ranna-ala kulgeb ulatuslikult piki rannikut ning see annab külastajatele võimaluse hajutavusele ja enda vabalt tundmisele. Pikalt madal vesi liivase põhjaga tagab turvatunde peredele, kes ei pea nii palju muretsema ohutuse pärast. Kloogaranna läheduses on mitmeid asulaid, mida saab avastada nii matkates, rattaga kui ka autoga sõites.

Uuringu üheks eesmärgiks oli analüüsida Lääne-Harju valla poolt kavandatava arenguprojekti sisu ja külastajate ning kohalike elanike nägemust sellest. Kloogaranna taastamise idee sündis juba 2016. aastal toonase Keila valla tegutsemise ajal. Aastate pikkune planeerimine ning rahastuse saamine on vilja kandnud, ja 2021. aasta juuniks valmib suurem osa kavandatud töödest. Ranna-alale rajatakse laudtee, mis ühendab kõiki sissepääse ja annab võimaluse vee lähedale minna vankri, ratastooli või rattaga. Lisaks paigaldatakse erinevaid inventare nagu lamamistoole, tualette ja riietuskabiine. Intervjueerides kohalike elanikke selgus, et sellist projekti on oodatud kaua ja ollakse õnnelikud selle üle, et Kloogarannat ei ole ära unustatud. Seltsi juhatuse liikme sõnul on ka planeeritavatel töödel vastumeelseid elanikke, kes pelgavad suvitusajal tulevaid rahvamasse. Abivallavanem kinnitas, et kohalikele on tagatud juurdepääs enda kodudele ja puhkajad plaanitakse hajutada piki rannikut. Külastajate nägemus projektist oli üheselt positiivne. Ka nemad on ootusärevad lõpptulemuse osas ja kindlasti tõstab planeeritav arendus nende rannapuhkuse valiku osakaalu Kloogaranna kasuks. Külastajad tõid suure puudusena välja selle, et planeeritavate tööde nimekirjas ei ole vee tagamist ranna-alale. Selle all peeti silmas duši või kraani olemasolu, mille all oleks võimalik suurem osa liivast maha loputada. Kohalik omavalitsus selles probleemi ei näe, kuna joogivesi on planeeritud ettevõtjate tulekuga.

Rannaturism kui selline hõlmab endas kõiki turismile, vaba aja veetmisele ja puhkusele suunatud tegevusi. Üheks väga suureks teguriks rannapuhkuse asukoha valikul on selles piirkonnas tegutsevate teenuste olemasolu. Uuringu eesmärgiks oli välja selgitada, milliseid teenuseid ootavad kohalikud elanikud ja külastajad ranna-alale. Lääne-Harju valla abivallavanema sõnul tekkis toitlustuse teenusepakkujate huvi antud piirkonna vastu, kui avalikkuse ette jõudis uudis taastamise projekti kohta. Külastajatega vesteldes selgus, et ollakse huvitatud erinevate söögikohtade olemasolust. Nende sõnul sobiks piirkonda kergeid eineid pakkuv koht, kuid kindlasti võiks Kloogarannas olemas olla ka restoran koos väliterrassiga. Kohalikud elanikud soovivad samuti statsionaarset söögikohta, mis toimetaks aastaringselt. Kunagistel hiilgeaegadel tegutses piirkonnas restoran Kajakas, mis oli avatud teisipäevast pühapäevani ning alati rahvaga täidetud. Ka tänasel ranna-alal võiks selline ettevõtte tegutseda, sest asukoha eeldused on head ja vajalik infrastruktuur olemas. Külastajatelt uurides, milliseid teenuseid nad veel ootaksid, siis suures osas oli vastuseks rannatarvikute rent. Selle alla kuuluvad SUP laua, ujumisrõngaste, pallide jms rent. Samuti ollakse huvitatud matkadest, mis tutvustavad ümbruskonnas olevaid asulaid ja nende ajalugu.

Kohalik omavalitsus avalikustas aprilli lõpus renditingimused ettevõtjatele, kes soovivad oma teenust tulla Kloogaranna ranna-alale pakkuma. Rendipindasid on kokku viis ja need lähevad enampakkumise teel jagamisele. Alghind maa-aladele on 300 eurot, mis sisaldab ¼ elektritasust. Lepingu tingimustes on kirjas, et kohapeal on keelatud kasutada enda olemasolevaid bensiini- ja diislikütte generaatoreid. Samuti on keelatud kasutada plasttooteid ja kohapeal tuleks kasutada korduvkasutatavaid nõusid. Selliste tingimuste seadmine eelistab Autori arvates tuntud teenusepakkujaid, kellel on juba haruüksusi üle Eesti. Lisaks teeb selline leping turule sisenemise keeruliseks, sest rendi hind võib kerkida kõrgeks ja vajamineva inventari soetamine on kallis. Abivallavanema sõnul ei taha vald sekkuda konkurentsi ning selle tõttu ei raja nad valmis ehitisi ettevõtjatele. Kuna leping ei sisalda veega liitumist, siis korduvkasutavate nõude soovimine teeb toitlustuse pakkujate elu veelgi keerulisemaks. See võib olla ka üks põhjus, miks seni ei ole söögikohtade pakkujate huvi olnud suur.

Rannaturismiga käib käsikäes ohutuse ja turvatunde loomine. Autor tõi peatükis 1.4 välja millised on vajaminevad tegevused selleks, et tagada puhkajate kui ka ranna-ala enda kaitstus. Rannikualadele jagatav Sinilipu programmi tiitel seab rida tingimusi selleks, et piirkond oleks hooldatud ja jätkusuutlik. Ka 2019. aastal välja kuulutatud määrus ametlikele supluskohtadele sätestab tingimused ranna-ala kui ka vee puhtusele. Intervjueerides eri osapooli uuris Autor, kui

vajalikuks peetakse vetelpääste olemasolu Kloogarannas. Nii külastajad kui ka kohalikud elanikud pidasid seda väga oluliseks, sest ranna-alal võib palju õnnetusi juhtuda. Ka eduka turismi arendamise vaatenurgast on tähtis, et sihtkohas viibides ei pea inimene muretsema enda ega teiste ohutuse pärast. Lääne-Harju valla esindajate sõnul ei näe vald hetkel statsionaarse vetelpääste punkti vajalikkust, sest vesi on pikalt madal. Õnnetuste ilmnedes tuuakse vajaminev teenus ranna-alale kohale. Selles osas lähevad külastajate ja valla arvamused hetkel lahku.

Autori arvates on Kloogarannal olemas kõik eeldused saamaks tuntud siseturismi sihtkohaks Harjumaa elanikele. Selleks oleks aga vaja teha Lääne-Harju vallal tihedamat koostööd kohalike elanike, Kloogaranna Seltsi ning külastajatega. Ühtse visiooni loomine on keeruline protsess, kuid arengute arutamine kaasates mitmeid huvigruppe aitaks ala jätkusuutlikumalt muuta. Näiteks oleks vaja läbi arutada külastajate ja kohalike elanike ootused ranna-alale ja valla poolt pakutavad võimalused selleks. Lisaks võiks osaleda ka teenusepakkujad, et nende toimetamine seal oleks maksimaalselt kasutoov nii ettevõtjaile kui külastajaile ja aitaks piirkonda veelgi arendada.

Tutvudes teenusepakkujatele seatud renditingimustega teen töö autorina ettepaneku lisada lepingusse rendivabastuse punkt. Hooajaline ettevõtlus kui selline on teada tuntud suurte riskidega ettevõtmine. Ka Eesti suvine ilm on heitlik ning kogu suve peale on päikseline ilmasid võibolla kolmveerand. Selline punkt lepingus võiks anda teenusepakkujale võimaluse kasutada 30 päeva ulatuses kogu suve peale rendivabastust nende päevade arvelt, kui reaalselt kasumit teenida ei ole võimalik. Arvestades eritingimusi ja lepingut ennast, siis selline punkt annaks ettevõtjaile julgust tulla oma teenuseid pakkuma ja tagaks, et ranna-alal oleks pidevalt teenuseid pakkuvad ettevõtted olemas.

Kokkuvõte

2020. aasta oli turismile pöördeline aeg ja paljud senised harjumused ja seisukohad tuli ringi muuta. Inimesed, kes olid harjunud reisima, pidid otsustama, kas avastada kodumaad või oodata Covid-19 tulenevate piirangute lõppemist. Ka rannaturism tuntud kuurortides sai kannatada, kuna eestlased hakkasid otsima uusi vähem tuntud paiku puhkamiseks ning omaette olemiseks. Eestis on mitmeid unarusse jäänud siseturismi sihtkohti, millel on olemas potentsiaal saada taaskord tuntuks ja hinnatud paigaks.

Antud lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada, milliseid võimalusi pakub Kloogaranna ranna-ala siseturismi sihtkohana ettevõtetele oma teenuse pakkumiseks. Lisaks uuris antud töö võimalusi Kloogaranna rannaala taastamiseks puhkealana ning ettevõtjate võimalusi oma tegevuse rajamiseks antud piirkonnas.

Töö Autor andis lõputöö esimeses osas ülevaate rannaturismist ja rannapuhkusest üldiselt, puhke- ja turismipakkumisest, samuti puhkealade planeerimisest ja arendamisest; ranna-ala potentsiaali hindamisest ning taastamisest. Lisaks uuris Autor maailmas tunnustatud Sinilipu (*BlueFlag Global*) programmi kohta ning ametlikule supelrannale ja suplusveele sätestatud nõuete kohta. Samuti püüdis autor esimeses osas lähtuda ranna-alast kui liminaalsest keskkonnast ja analüüsida planeerimise ning taastamise aluseid. Töö teises osas anti ülevaade Kloogaranna piirkonnast, selle ajaloost puhkepiirkonnana, vahepealsetest arengutest ning tulevikuplaanidest. Lõputöö teine osa andis ka ülevaate teostatud empiirilisest uuringust ja selle tulemuste analüüsist.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Kloogarand on jõudsasti arenev piirkond, millel on suur potentsiaal tõusta hinnatud siseturismi sihtkohaks. Ettevõtlike arendamiseks ranna-alal on ettevõtjatele võimaldatud rendipinnad, kuhu saab minna oma teenuseid pakkuma.

Vaadates Kloogaranna asukohta, siis selle potentsiaal siseturismi sihtkohana on hea. Olemasolev infrastruktuur annab võimaluse ligi pääseda auto, elektrirongi kui ka maakonna liinibussidega, seega on nii linna- kui ka kohalikel elanikel võimalus piirkonda reisida vastavalt soovile. Ranna-ala on mööda pikirannikut ning see annab külastajatele võimaluse hajutavusele. Pikalt madal vesi annab turvatunde peredele, kes ei pea nii palju muretsema ohutuse pärast. Kloogaranna läheduses on mitmeid asulaid, mida saab avastada nii matkates, rattaga kui ka autoga sõites.

Uuringu tulemusi analüüsidest võib väita, et Kloogaranna piirkond on teenusepakkujatele hea ning väljakutsete rohke paik. Lääne-Harju poolt pakutavad rendipinnad ettevõtjale jäävad autoparkla ja rongipeatuse vahele. Seega on teenusepakkujad oma teenustega külastajaile hästi nähtavad. Lisaks on olemas avar roheala, mis pakub erinevaid võimalusi tegevuste läbiviimiseks või inventari paigaldamiseks. Kloogaranna on ühendatud mitmete matkaradade kaudu teiste ümbruskonnas olevate asulatega. Selline matkaradade võrgustik annab ettevõtjale võimaluse pakkuda näiteks elamusmatkasid, mis hõlmavad piirkonna ajalugu ja aitavad külastajatel ümbruskonda veelgi rohkem avastada. Ranna-ala ise on liivane ja vesi pikalt madal ning ohutu. Sellised tingimused aitavad kaasa näiteks SUP laua rentimisele või muudele lihtsamate veesportialadega tegelemisele. Veidi maad Pakri poolsaare suunas on võimalik sõita ka surfilauaga, sest vajalik tuulte koridor selleks on olemas ning liivarannale omaselt puuduvad vees suured ohtlikud kivid. Külastajate ja kohalike elanikega vesteldes selgus, et kõige rohkem oodatakse alale toitlustuse teenusepakkujaid. Inimeste soov on kuumal suvepäeval saada kerget kehakinnitust ja jahutavat jooki. Toitlustusettevõtjate elu teevad aga keeruliseks valla poolt pakutava rendilepingu eritingimused. Esimene eritingimus on see, et kohapeal on keelatud kasutada plasttooteid. Seega peab teenusepakkuja leidma endale puhta vee, et kasutada korduvkasutatavaid nõusid ja neid pesta. Teine eritingimus on ehitiste rajamine, mis tuleb ettevõtjail endal paigaldada, kuid kindlasti pärast lepingu lõppemist eemaldada. Kokkuvõtlikult on ranna-alale võimalik rajada ükskõik milline soovitud teenus, kuid kohaliku omavalituse poolt pakutav rendileping ei tee ettevõtluse arendamist kergeks.

Antud uurimustöö piiranguks võib pidada väikest intervjuueeritavate arvu ja ettevõtjate soovimatust vestluseks. Seega ei olnud võimalik leida konkreetset vastust töös üles kerkinud küsimusele, miks on ettevõtete huvi piirkonnas teenuseid pakkuda olnud tagasihoidlik, kuigi kohalik omavalitsus plaanib ranna-ala korrastada.

Käesoleva uurimustöö jätku-uuringutena võiks analüüsidest tervet Pakri ja Lohusalu poolsaare vahelist ala kui ühtset arendatavat piirkonda. Lahepere laht on Tallinnale lähedal ja selle piirkonna asulad tuntud, seega on piki rannikut arendades võimalik luua ühtne tervik ja rannaturismile omane keskkond.

SUMMARY

KLOOGARANNA POTENTIAL AS DOMESTIC TOURISM DESTINATION AND OPPORTUNITIES FOR ENTREPRENEURS TO OFFER THEIR SERVICES

Helina Liimets

Kloogaranna was a one of the most popular summer vacation destination in North-Estonia in 1970's and 1980's, luring people who enjoyed the beach area and also many entrepreneurs to offer their services. In 90's the area lost the public beach title and the place started to decay. Estonia has many forgotten domestic destination areas, where some development could restore the old glory. The purpose of this thesis is to explore the possibilities to restore Kloogaranna as a domestic tourism destination and what opportunities this area can provide to entrepreneurs to offer their services.

The theoretical part of the thesis gives an overview of different aspects of beach tourism, beach management and restoration aspects, BlueFlag program and public beach area requirements in Estonia. The second part of the thesis focuses on Kloogaranna, its history as a leisure area, on today's development plans and ideas for the future. The second part also describes used research methods and provides results and analysis of the findings and Author recommendations.

The Author used a combined research method in the empirical study: interviews with people who are related with the Kloogaranna area or with people who are directly connected with the developmental plans (total 6 interviews). Also, documents related to Kloogaranna area development were analysed. Author wanted to find an answer to a question what are the possibilities for entrepreneurs to offer their services in Kloogaranna. Also, to find an answer to a broader question related to the opportunities to restore Kloogaranna as a potential domestic tourism destination.

The results of the empirical research were analysed and compared with the themes in literature to make conclusions. The results of this study indicate that Kloogaranna has a great opportunity to

regain its' popularity as a domestic tourism destination in North-Estonia. The infrastructure in this area is good, visitors can access the area with a car, a train, or with a local bus line. Also, people can hike or ride a bike to get to the beach area. The beach area stretches along the coast and this gives vacationers an opportunity to feel free providing a personal space for recreation. The sea is shallow, and this gives a sense of security to families, who don't have to worry so much about the safety. In the neighbourhood of Kloogaranna there are many villages, what visitors can explore and enjoy.

The analysis of the results shows that Kloogaranna provides good, yet challenging opportunities for the entrepreneurs to offer their services. Local municipality has created a lease agreement for the service offering. This contract sets some special requirements, like forbidding the use of plastic products in food service and use of their own generators to make electricity. Local municipality gives an opportunity to use power supply and lease a land. Author interviewed visitors and locals about their expectations for the services in the area. The results indicated that people want to see some food service (kiosk, food truck), beach equipment rentals (swimming ring, volleyball, SUP) and are interested to visit the neighbourhoods of Kloogaranna. To sum up, entrepreneurs have opportunities to offer multiple services, the area is full of opportunities to get known and be valued.

Keywords: recreation, beach tourism, beach development, entrepreneurship opportunities, liminal space

Kasutatud kirjandus

BlueFlag program. *BlueFlag Global*. <https://www.blueflag.global/>

Davenport, J. & Davenport, J.L. (2006) The impact of tourism and personal leisure transport on coastal environments: A review *Estuarine, Coastal and Shelf Science* 67 (2006) (280-292)
10.1016/j.ecss.2005.11.026

Ettevõtte Kinopiknik. *Kinopiknik*. (2020). <http://kinopiknik.ee/>

Hall, M. & Page, S.J. (2014) *The Geography of Tourism and Recreation: Environment, Place and Space*. Routledge

Häabunud hiilgus Kloogarand. *Geocaching*. (2014)

https://www.geocaching.com/geocache/GC5B4EB_haabunud-hiilgus-kloogarand?guid=bf0cc0d9-

Intervjuu. Kohalike elanike mälestused ja tulevikuvaated (25.03.2021)

Intervjuu. Lääne-Harju valla esindajatega (23.03.2021)

Intervjuu. Kloogaranna Seltsi juhatuse liikmega (20.04.2021)

Intervjuu(d). Külastajate nägemus Kloogrannast ja selle tulevikust (vahemik 26.03.2021-18.04.2021)

Keila vald astus planeeringuga sammu Kloogaranna korrastamiseks. *Postimees*. (2015)

<https://www.postimees.ee/3228583/keila-vald-astus-planeeringuga-sammu-kloogaranna-korrastamiseks>

Kloogaranna Noortelaager. *Eesti Noorsootöö Keskus*. (2020)

<https://entk.ee/entk/kloogaranna-noortelaager/>

Kloogarand saab suveks uue ilme. *ERR*. (2021)

<https://www.err.ee/1608147145/kloogarand-saab-suveks-uue-ilme>

Kloogaranna ranna-ala sai valla omaks. *Keila Valla Leht*. (2016)

<https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=keilavalla20160201>

Kloogaranna supelranna keskuse eksperthinnang. *Epp Lankots*. (2012)

<https://register.muinas.ee/file/architecture/1742.pdf>

Kloogaranna rand. *Puhka Eestis*. <https://www.puhkaeestis.ee/et/kloogaranna-rand>

Kloogaranna-Laulasmaa supelranna rada. *Lääne-Harju matkarajad*.

<https://matkarada.ee/et/rajad/kloogaranna-laulasmaa-supelranna-rada>

Kloogaranna hooajalise kaubanduse korraldus. *Lääne-Harju valla veebileht*. (22.04.2021)

https://laaneharju.ee/et/uudised-ja-teated/-/asset_publisher/A7zIHV9zRrKq/

Lew, A. A., Hall, M. & Williams, A.M. (2004) *A Companion to Tourism*. Blackwell (349-359)

Lääne-Harju valla arengukava 2019-2030. *Lääne-Harju valla veebileht*. (2021)

<https://laaneharju.ee/arengukavad>

McLachlan, A., Defeo, O., Jaramillo, E. & Short, A.D. (2012) Sandy beach conservation and

recreation: Guidelines for optimising management strategies for multi-purpose use. *International*

Portfolio & School of Geosciences, University of Sydney, NSW 2006, Australia (256-268)

10.1016/j.ocecoaman.2012.10.005

Nõuded suplusveele ja supelrannale. *Riigi Teataja*.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/108102019004?leiaKehtiv=>

Williams, A.M. & Shaw, G. (2009) Future play: tourism, recreation and land use. *Institute for the*

Study of European Transformations, and Working Lives Research Institute, London Metropolitan

University (326-335) 10.1016/j.landusepol.2009.10.003

Lisa 1 Intervjuu kohalike elanikega

Tere, minu nimi on Helina Liimets, ma olen TalTech-i Kuressaare Kolledži III kursuse üliõpilane. Ma sooviksin Teid kutsuda osalema oma lõputöö uuringus. Töö peamine eesmärk on välja selgitada, milliseid võimalusi pakub Kloogaranna ranna-ala ettevõtjatele oma teenuse pakkumiseks. Selleks, et olukorda paremini kaardistada, viin läbi uuringu ja analüüsi.

Intervjuu kestab orienteeruvalt 30 minutit. Kus oleks Teile kõige sobivam koht ja aeg, millal intervjuud läbi viia?

Aitäh, et nõustusite osalema intervjuus. Teie anonüümsus tagatakse, kui seda soovite.

Kas teile sobib, kui seda intervjuud salvestan. See aitab mul hiljem paremini analüüsida meie vestlust. Aeg-ajalt ma teen mõningaid märkmeid. Kui te pole nõus intervjuud salvestama, siis teen ainult märkmeid.

Ei ole õigeid ega valesid vastuseid minu küsimustele. Ma soovin teada saada Teie isiklike seisukohti ja ideid. Kui mõned küsimused on Teile jaoks ebamugavad, siis võime need vahele jätta.

***** (Lülitan diktofoni sisse) *****

1. Kas te oskate öelda, mis aastal Te Kloogaranda elama tulite?

a) Kas Kloogaranda kolimine oli kindel plaan või oli see juhuste kokku langemine?

2. Minnes ajas tagasi, kuidas kirjeldaksite toonast populaarset ranna-ala?

a) Kas hiilgeaastatel reklaamiti ranna-ala ka kuskil ajalehtedes või raadiojaamades?

b) Kas inimesed tulid pigem rongide, busside või autodega? Mitu rongi päevas käis?

3. Tollel ajal oli ranna-ala ümbruses mitmeid kioskeid. Mida seal müüdi?

a) Kas te mäletate mitu kioski oli seal? Kas kõikidele jagus kliente?

b) Kas lisaks kioskitele oli veel mõni müügikoht, kus sai midagi osta? Kui jah, siis mida seal müüdi?

4. Kui populaarne oli tol ajal tegutsenud restoran? Milline see välja nägi?

a) Kas seal sai pidada ka isiklikke suursündmusi?

b) Mis te arvate, kas selline restoran võiks ka hetkel olemas olla? Kas te külastaksite seda?

5. Kohalik omavalitsus hakkas korrastama ranna-ala ja planeerib sinna paigaldada erimevaid inventare (Kui pole kursis projektiga, siis tutvustan). Kuidas Teile tundub, kas planeeritavad tööd on piisavas mahus, et see meelitaks inimesi sinna puhkama tulema?

a) Millised on need asjad või ehitised, mis Teie arvates peaksid kindlasti veel olemas olema, et külastaja tunneks end hästi? (lisaks planeeritavale inventarile)

b) Miks on just need nimetatud Teile olulised?

6. Millised teenused või elamused võiksid/peaksid veel olemas olema, et puhkamine oleks Teie arvates maksimaalselt meeldiv ja elamusterohke?

Suur aitäh, et nõustusite minuga täna intervjuud läbi viima

Lisa 2 Intervjuu Lääne-Harju valla esindajatega

Tere, minu nimi on Helina Liimets, ma olen TalTech-i Kuressaare Kolledži III kursuse üliõpilane. Ma sooviksin Teid kutsuda osalema oma lõputöö uuringus. Töö peamine eesmärk on välja selgitada, milliseid võimalusi pakub Kloogaranna ranna-ala ettevõtjatele oma teenuse pakkumiseks. Selleks, et olukorda paremini kaardistada, viin läbi uuringu ja analüüsi.

Intervjuu kestab orienteeruvalt 30 minutit. Kus oleks Teile kõige sobivam koht ja aeg, millal intervjuud läbi viia?

Aitäh, et nõustusite osalema intervjuus. Teie anonüümsus tagatakse, kui seda soovite.

Kas teile sobib, kui seda intervjuud salvestan. See aitab mul hiljem paremini analüüsida meie vestlust. Aeg-ajalt ma teen mõningaid märkmeid. Kui te pole nõus intervjuud salvestama, siis teen ainult märkmeid.

Ei ole õigeid ega valesid vastuseid minu küsimustele. Ma soovin teada saada Teie isiklike seisukohti ja ideid. Kui mõned küsimused on Teile jaoks ebamugavad, siis võime need vahele jätta.

******(Lülitan diktofoni sisse)******

1. Hiljuti oli Aktuaalse Kaamera uudistes klipp sellest, et vald hakkab korrastama Kloogaranna ranna-ala. Lääne-Harju valla *Facebook*-i lehega tutvudes leidsin postituse kus oli kirjas, et alustati juba I ja III etapi ehitustöödega. Need tööd sisaldavad laudteid, prügikaste, tualette ja riietuskabiine. Sooviksin teada, mida sisaldab II etapp, mille kohta hetkel avalikku infot ei ole?

- a) Kas vald on paika pannud orienteeruva lõppkuupäeva, millal võiks kogu projekt valmis olla?
- b) Lisaks eelnevalt nimetatud töödele, kas plaanite rajada statsionaarsed dušid või joogiveekraanid ka?

2. Infrastruktuuri poole pealt on hetkel Kloogaranna ranna-alal olemas kaks suurt parklat, rongi- ja bussiühendus. Kas vald plaanib liikuda rohelise mõtteviisi poole ja tihendab rongide ning busside graafikuid?

3. Ranna hiilgeaegadel asusid piirkonnas mitmed ettevõtted. Ka uudistes mainisite, et toitlustajate huvi on tekkinud ning läbirääkimised käivad. Vald pakub omalt poolt rendi pinda, kas olete mõelnud omalt poolt rajada valmis ehitisi ja hoopis neid rentida?

a) Millised teenused oleksid veel ranna-alale oodatud?

4. Lõpetuseks, kas vald plaanib taastada Kloogaranna ametliku rannana?

a) (Kui ei) Miks?

Suur aitäh, et nõustusite minuga täna intervjuud läbi viima.

Lisa 3 Intervjuu Kloogaranna Seltsi juhatuse liikmega

Tere, minu nimi on Helina Liimets, ma olen TalTech-i Kuressaare Kolledži III kursuse üliõpilane. Ma sooviksin Teid kutsuda osalema oma lõputöö uuringus. Töö peamine eesmärk on välja selgitada, milliseid võimalusi pakub Kloogaranna ranna-ala ettevõtjatele oma teenuse pakkumiseks. Selleks, et olukorda paremini kaardistada, viin läbi uuringu ja analüüsi.

Intervjuu kestab orienteeruvalt 30 minutit. Kus oleks Teile kõige sobivam koht ja aeg, millal intervjuud läbi viia?

Aitäh, et nõustusite osalema intervjuus. Teie anonüümsus tagatakse, kui seda soovite.

Kas teile sobib, kui seda intervjuud salvestan. See aitab mul hiljem paremini analüüsida meie vestlust. Aeg-ajalt ma teen mõningaid märkmeid. Kui te pole nõus intervjuud salvestama, siis teen ainult märkmeid.

Ei ole õigeid ega valesid vastuseid minu küsimustele. Ma soovin teada saada Teie isiklike seisukohti ja ideid. Kui mõned küsimused on Teile jaoks ebamugavad, siis võime need vahele jätta.

******(Lülitan diktofoni sisse)******

1. Kloogaranna Selts on MTÜ-na asutatud 2009. aastal. Kas Te olete olnud aktiivne liige algusest saati?

a) Kuidas sündis selline MTÜ? Kas see oli seotud mõne konkreetse projektiga või see sai alguse kusagilt mujalt?

b) Kui aktiivne on Selts tänasel päeval?

2. Seltsi kodulehega tutvudes jäid silma mitmed tehtud tööd, näiteks võrguplatsi ja jalgpalli väljaku korda tegemised. Kui palju panustas sellistesse projektidesse kohalik omavalitsus?

a) Kust on tulnud MTÜ-le peamised rahalised sissetulekud?

b) Ranna-alal on korda tehtud üks vana kiosk, kas see on ka tehtud Seltsi eestvedamisel?

3. Lääne-Harju vald hakkas ranna-ala korda tegema, kui palju on projektis kaasa saanud rääkida kohalikud elanikud või Seltsi liikmed?

a) Kuidas Teile, kui ranna külastajale/kohalikule elanikule tundub, kas planeeritav projekt võiks ranna-alale rohkem külastajaid meelitada?

4. Lõpetuseks, milliseid teenuseid Teile ranna-alale ootate?

a) Kas Kloogarannast võiks uuesti saada ametlik rand?

Suur aitäh, et nõustusite minuga täna intervjuud läbi viima.

Lisa 4 Intervjuu(d) külastajatega

Tere, minu nimi on Helina Liimets, ma olen TalTech-i Kuressaare Kolledži III kursuse üliõpilane. Ma sooviksin Teid kutsuda osalema oma lõputöö uuringus. Töö peamine eesmärk on välja selgitada, milliseid võimalusi pakub Kloogaranna ranna-ala ettevõtjatele oma teenuse pakkumiseks. Selleks, et olukorda paremini kaardistada, viin läbi uuringu ja analüüsi.

Intervjuu kestab orienteeruvalt 30 minutit. Kus oleks Teile kõige sobivam koht ja aeg, millal intervjuud läbi viia?

Aitäh, et nõustusite osalema intervjuus. Teie anonüümsus tagatakse, kui seda soovite.

Kas teile sobib, kui seda intervjuud salvestan. See aitab mul hiljem paremini analüüsida meie vestlust. Aeg-ajalt ma teen mõningaid märkmeid. Kui te pole nõus intervjuud salvestama, siis teen ainult märkmeid.

Ei ole õigeid ega valesid vastuseid minu küsimustele. Ma soovin teada saada Teie isiklike seisukohti ja ideid. Kui mõned küsimused on Teile jaoks ebamugavad, siis võime need vahele jätta.

*****(Lülitan diktofoni sisse)*****

1. Suvine periood Eestis on suhteliselt lühike ja üldiselt jääb see vahemikku juuni-august. Olles Harjumaa elanikud, milliseid veekogu äärseid piirondi te puhkamiseks külastate?

- a) (Kui mitu) Kui suure tõenäosusega osutub valituks Kloogaranna ranna-ala?
- b) Kui te hakkate valima veekogu, mille äärde puhkama minna, millised on need väärtused, mis on Teile olulised otsustamisel?

2. Kohalik omavalitsus hakkas korrastama ranna-ala ja planeerib sinna paigaldada erimevaid inventare (Kui pole kursis projektiga, siis tutvustan). Kuidas teile tundub, kas planeeritavad tööd on piisavas mahus, et see meelitaks inimesi sinna puhkama tulema?

- a) Millised on need asjad või ehitised, mis Teie arvates peaksid kindlasti veel olemas olema, et külastaja tunneks end hästi? (lisaks planeeritavale inventarile)
- b) Miks on just need nimetatud Teile olulised?

3. Kloogaranna ranna-alale on hetkel võimalik saada rongi, bussi ja autoga. Millist transpordivahendist kasutate Te enim ja miks?

a) Hetkel on piirkonnas olemas tasuta parkimise võimalus. Kohalik omavalitsus plaanib seda hoida seni, kui autodega külastajad ei hakka segama ligidal elavaid inimesi. Kui ühel hetkel peaks parkimine muutuma tasuliseks, kas te hakkaksite kasutama reisimiseks rongi või bussi? Või pigem hakkaksite külastama teisi Harjumaa ranna-alasid?

b) Millised tegurid mõjutavad Teie otsust just selle transpordivahendi kasuks?

4. Eelmisel aastal asus Kloogaranda oma teenuseid pakkuma ettevõtte Kinopiknik. Nad pakuvad lisaks välikinole ka toitlustust. Kas olete külastanud ja nautinud ettevõtja pakutavaid teenuseid?

a) (Kui ei) Miks?

5. Pärast arendusprojekti avalikkuse ette tulemist, on valla poole pöördunud mitmeid toitlustajad, kes sooviksid oma teenust piirkonnas pakkuda. Mis te arvate, kas ranna-alal võiksid olemas olla kioski lahendused või restoran/kohvik? Miks?

a) Millised teenused või elamused võiksid/peaksid veel olemas olema, et puhkamine oleks maksimaalselt meeldiv ja elamusterohke?

6. Lõpetuseks, mõeldes Kloogaranna ranna-alale, milline on kõige eredam mälestus selle piirkonnaga seoses, mis koheselt meenub?

Suur aitäh, et nõustusite minuga täna intervjuud läbi viima

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Helina Liimets

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Kloogaranna ranna-ala võimaliku siseturismi sihtkohana ja võimalused ettevõtjatele oma teenuste pakkumiseks“

mille juhendaja on Jana Raadik Cottrell,

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

24.05.2021 (kuupäev)

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingu tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitstvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtajaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. ja 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.